

Ur arbetets synvinkel

Att kalla skrivandet ett hantverk: inget särskilt kvalificerat påstående. Det skänker mest en aura åt verksamheten, meddelar att det inte handlar om massproduktion. Liknelsen till och med låter den manuella biten överskugga dom övriga lite väl mycket. Visst rör sig handen eller fingrarna ibland och lämnar avtryck. Men bearbetningen sker i och med språket. Språket som bådadera material och redskap. Språket i vid bemärkelse. Inte bara ord och grammatik utan även logik, tilltal och klanger.

Men när Sandvikenförfattaren Bernt-Olov Andersson samlar sina texter om verktyg han har använt i en vacker bok, *Verktøysbod*, då blir den samtidigt också en infallsrik yrkesberättelse om språket.

För det är ju så med erfarenheter att dom blir kommensurabla just utifrån arbetets synvinkel. Verk-liga. När du berättar om nånting du verkligen kan ställer jag mig i andanom på din plats och tolkar vad du säger utifrån andra grejer som jag i min tur är riktigt bra på.

Att skriva och att såga hör ihop på ett inre vis som inte ens behöver lyftas fram. Upplysningen från Andersson att sågen kärvar därför att dom färskas spånen packar ihop sig i spåret låter sig direktöversättas till skrivandets vedermödor, via vad Walter Benjamin i uppsatsen om den mimetiska förmågan kallar ”osinnlig likhet” – *unsinnliche Ähnlichkeit*.

Det teoretiska presentationssättet, kopplat till synsinnets eller till Power Point-slides, har däremot ytterst sällan samma förmedlande roll.

Den språkliga hantverkarens övertag är egentligen skrämmande. Med rytmer, metaforer och språkliga vridningar kan hen leda lyssnaren i diverse riktningar. Underliggande metaforer som kommer upp till ytan är ett bra exempel.

Läs i en handbok eller på webben om hur ett sågblad ska filas – givet att det är uteslutet att bara slänga det gamla och gå och köpa ett nytt. (En världskatastrof har kanske kommit emellan.) Jämför det sen med Bernt-Olov Anderssons rika beskrivning av skrämtången, det verktyg som gjorde det möjligt att via precisa förhandsinställningar ge alla sågtänderna samma perfekta vinkel. Den tången gjorde också en hel yr-

keskår arbetslös, nämligen handskränkarna, vars enda redskap var en penhammare.

Verkstaden ska ha låtit som en symfoni för små slagverk. Deras hantverk var så exakt att de kunde lägga en synål mellan tandspetsarna och låta den rutscha utmed hela tandraden, utan att haka i någonstans.

Observera det språkliga hantverket här. Först och främst verbet ”ska”, som åstadkommer ett avstånd i tid och närvaro. Den funktion som i andra språk världen över har en särskild grammatisk markering (”evidentialitet”). Subjektet har alltså inte varit med själv om det som berättas utan går på hörsägen. Vilket i sin tur är kongenialt med författarens exakta inplacering av sig själv i en historisk epok där manuellt arbete ersattes av maskinstyrt arbete, så att en stor del av arbetskraften friställdes till att få kunna ägna sig åt intellektuellt arbete. Exempelvis Bernt-Olov själv, som efter att ha givit ut sin första diktsamling lämnade platsen som byggnadssnickare och blev fri författare. Detta finns beskrivet, jämte relationen till pappan, i kapitlet om ”Gängkloppan”.

Så fullt av historien i ett enda instoppat hjälpverb! Lyssna sen på rytmen i citatet. Den är lika exakt som det den beskriver och man hör synålen rutscha förbi mellan bokstäverna, samtidigt som den återuppväckt etymologin från ordet ”tand” som återkommer två gånger aktualiserar närvaron av en grinande och tämligen farlig käft.

Det litterära hantverket bygger i hög grad på att använda språkets resurser fullt ut, ofta på sätt som språket självt nästan hade glömt bort. Dom låg där slumrande.

Men en helt annan aspekt av det litterära hantverket är dom oväntade sammanställningarna. Plötsligt kan det dyka upp nånting helt annat på baksidan eller i ordflödet. Rutinerna måste ständigt brytas eller på annat sätt varieras, till exempel genom att ge oproportionerligt stort utrymme åt tämligen ovidkommande detaljer på ett sätt som motsvarar filmmediets extrema närbilder; tänk på de berömda metaforiska sekvenserna i Vsevolod Pudovkins tjugotalverk.

Bernt-Olov Andersson förfogar över ett rikt förråd av variationsmöjligheter och applicerar dom skickligt. Personliga erfarenheter, historiska läsefrukter, fiffiga språkliga funderingar eller små sidoreflexioner

som nästan närmar sig småprat och därmed ger en extra *lo-fi*-dimension åt helheten: uppdraget att skildra historien genom porträtt av trettiotre olika verktyg.

Och som om detta inte räckte är själva boken både ett hantverk och ett konstverk. Lars Westermans teckningar – ofta i form av anfigurer som bildar textens första bokstav – är så minutiöst utförda att de påminner både om gravyrer och om tvådimensionella skulpturer. En kan bli kvar länge och begrunda dom!

Och utförandet! 120 gram bokpapper (Munken Lynx); handsatt och tryckt med blytyper (Romanisch i fyra olika stilgrader och med en jättesnygg kursiv) vid Rosenlöfs tryckerimuseum utanför Sandviken; grått klotband med texten präglad i svart; handbunden (ottavo) vid Leksands folkhögskola och med dubbla lackröda försätts- och eftersättsblad; i röd kassett från Falun amatörbokbindare. Upplaga: 50 exemplar, varav mitt är nummer 6. Och ett extraplus för den snygga, nästan skulpturala fasen av bigningen.

Nej, jag är ingen boknörd. Men jag tycker om att prata med själva böckerna, stanna upp vid dom, se dom som nånting mer än bara ett kärll eller en informationsbehållare. Och jag tror det är ditåt litteraturen är på väg, åtminstone i en av sina riktningar. Att massdistributionen som gör allt åtkomligt och värdelöst måste vägas upp av omsorgsfulla publiceringsstrategier i gamla såväl som nya medier. Bredvid *Verktysbod* lägger jag en bok jag fick som godis på en konferens. Michael Bhaskar besökte The Next Chapter i Stockholm i slutet av maj, och medan han ännu höll sitt föredrag sattes pressarna igång på ett tryckeri nere i Skåne, så att var och en av konferensdeltagarna fick ett personligt exemplar av hans bok *The Content Machine*. Personligt i den bemärkelsen att mitt namn står tryckt på omslaget.

Boken ger en ny version av bokpubliceringens historia, med tonvikt på dess roll i offentligheten. "*Publishing*" på engelska är ju ett ord som redan i sig inne-

håller tron på existensen av en bildad allmänhet, *the public*, medan det svenska ordet "förlagsbranschen" mer frammanar bilden av jättelika mörka magasin fyllda av osålda böcker.

Bhaskars poäng i det charmiga föredraget var att publishing handlar inte om att trycka böcker utan om

att skapa ramar som gör innehållet tillgängligt och för den delen även säljbart. Ett förlagsnamn, ett konsekvent designprogram, alla dom val som görs kring den enskilda titelns utförande och publiceringsformer – det innebär att förfärdiga en ram som i sin tur är med och skapar en mikrooffentlighet, som är en del av den stora offent-

ligheten, ifall en sån nu alls fortfarande finns.

Vi 50 som äger ett signerat ex av *Verktysbod*.

Vi 200 som äger ett "personligt" ex av *The Content Machine*.

Men runtomkring oss en större mängd av människor som överhuvudtaget är intresserade av nånting och vill lägga ner tid och kanske pengar på det.

Skrivandet är ett hantverk. Förläggeriet och bokhandleriet är ett hantverk. Förmodligen är läsandet och till och med själva ägandet av böcker ett hantverk det också. Till dom få böcker jag behåller kvar upparbetar jag stolt en innerlig, kreativ, expansiv relation.

Skrivande, etc. Det finns en filosofisk trend i att participiformer på -ande börjar dyka upp alltmer både i mina egna texter och i andras. Det vittnar om en ökad inriktning på den praktiska verksamheten, på själva hantverket. Som alltså inte bara är handbaseerat, inte heller mentalt, utan snarare materiellt, med alltmer skärpt uppmärksamhet för aspekter som språk och design, också dom betraktade som verksamheter snarare än som regelböcker eller produkter. Inriktningen på görandet kan växa till en folkrörelse, som aktivt tar strid mot det allmänförlamande intrycket av tillvaron som kaotiskt hastverk.

JOHN SWEDENMARK

